

Het duinlandschap van Ierland

H. Doing

Sommige van de door ons bezochte duin-gebieden bestaan aan de strandzijde uit een enkele meters hoge zeereep, voornamelijk opgebouwd en begroeid met helm. Hoewel dit landschapstype veel minder goed ontwikkeld is dan bij ons - op vele plaatsen ontbreekt het zelfs - is er toch geen principiële verschil.

Dit is wel het geval bij de overige duin-gebieden, die allen vallen onder de term "machair". Dit is een type duinlandschap dat uitsluitend bekend is van Noordwest-Ierland en Noordwest-Schotland (vnl. de Hebriden). Wat opbouw en ontstaanswijze betreft, wijkt dit geheel af van al onze duin-gebieden. Door het ontbreken van grote rivieren, die veel zand hebben aangevoerd en het overheersen van rotskusten, waren de omstandigheden die leiden tot de vorming van duingebieden slechts op een beperkt aantal plaatsen aanwezig. De wijze waarop deze zijn gevormd, wordt in de eerste plaats door het klimaat bepaald. Door de zeer grote windkracht (zowel wat frequentie als intensiteit betreft) wordt het zand vanaf de kust over grote afstanden over het achterland getransporteerd, waarbij telkens weer dunne laagjes zand (slechts enkele mm dik) worden afgezet. De verstuiving is dus zo hevig, dat het niet komt tot de vorming van paraboolduinen: het evenwicht tussen eroderende wind en vastleggende vegetatie ligt dus geheel anders dan bij ons. De totale dikte van de zandlaag is doorgaans slechts enkele meters; deze heeft zich gevormd over het oppervlak van een golvende rotsachtige ondergrond. Aangezien deze min of meer ondoorlatend is, zijn er in de lagere delen van de machair grondwaterinvloe-

den. Bovendien is het klimaat sterk humide (droge perioden zijn schaars en kort van duur) en is door de milde winters de vegetatieperiode relatief lang. Hierdoor wordt het overstuivende zand telkens snel vastgelegd en -gehouden door de vegetatie. Het zand is bovendien zeer kalkrijk, waardoor de mineralisatie van organische stof intensief is. Dit werkt stimulerend op de plantengroei, waarbij de bodem humusarm, maar goed doorwortelbaar is. In natte depressies treedt veenvorming op, bij geringe overstuiving (beschutte situaties) lokaal zelfs verzuring (vorming van een regenwaterlens).

Een tweede factor, die de aard van de machair-vegetatie totaal doet afwijken van die in de Nederlandse duinen, is de menselijke beïnvloeding. Weliswaar is de totale ouderdom van de duingebieden vergelijkbaar met die in Nederland (oude + jonge duinen) - men spreekt over 5000 jaar - maar in Ierland zijn deze vanaf het begin intensief in gebruik geweest. Dit is te begrijpen als men zich realiseert dat hét achterliggende heuvel- en bergland in de granietgebieden slechts zeer schrale en rotsachtige, zure bodems te bieden heeft, afgewisseld met hoogveenterreinen. De machair-bodem is, waar de zandlaag niet te dun is, goed bewerkbaar, en leent zich dus voor akkerbouw. Thans komt dit niet meer voor, maar wij vonden nog wel de "lazy-beds" (nog goed herkenbaar als voormalige aardappelakkers). Een bijkomende factor is de beschikbaarheid van zeewier (kelp) voor bemesting van nabij de kust gelegen land.

Het overheersende landgebruik was en is - evenals in de rest van Ierland - bewei-

ding. Uiteraard drukt dit een zwaar stempel op de vegetatie, die kort en dicht grazig is, en valt onder het begrip "half-natuurlijk". Door het licht golvende oppervlak en de vegetatiestructuur doet het landschap enigszins denken aan onze vroongronden, maar deze overeenkomst is toch maar vrij oppervlakkig. De Ierse grasmat is veel groener en meer gesloten - vanwege de kalkrijkdom en de veel hogere vochtigheid - ; het madeliefje is vaak aspectbepalend. Stuioplekken met *Koelerion*-vegetatie zijn betrekkelijk schaars. De productiviteit van de grasmat was tot voor kort toch niet hoog, hetgeen op (voor onze begrippen) extensieve beweiding berustte. Tezamen met de zeer lange continue ontwikkelingsgeschiedenis en de grote afwisseling in bodemgesteldheid in verband met het relief heeft dit geleid tot een grote soortenrijkdom.

Helaas is er in recente tijd op vele plaatsen sprake van snelle achteruitgang in soortenrijkdom respectievelijk aftakeling van het landschap. Het eerste is toe te schrijven aan het gebruik van kunstmest; beide aspecten zijn veroorzaakt door intensivering van de beweiding. Meer en meer is er sprake van soortenarme cultuurgraslanden. Door de hogere veebezetting wordt het terrein meer afgetrapt, en ziet men op tal van plaatsen steile, soms tot enkele meters hoge erosieranden ontstaan. Voor de onderzoeker en fotograaf zijn deze wel interessant: men kan er vaak meters bodemprofiel bestuderen, zij doorbreken de groene eentonigheid en zij geven aanleiding tot locale verstuuving, die voor sommige plantesoorten nieuwe levensmogelijkheden biedt.

Ook langs het strand treedt veel erosie en klifvorming op, maar deze heeft natuurlijke oorzaken, die gelegen zijn in de relatieve zeespiegelbeweging. Merkwaardig is, dat bij het begin van het ontstaan van de machair-gebieden de zeespiegel ten opzichte van het land aanzienlijk (tenminste enkele meters) hoger lag dan thans. Ook dit is dus een treffend verschil met de Neder-

landse omstandigheden. De oorzaak hiervan is gelegen in de rijzing van het land, die lange tijd sterker was dan die van de zeespiegel, als gevolg van het verdwijnen van de gletschers uit de laatste ijstijd. Door het gewicht van het ijs was het land omlaagedrukt. Deze rijzing is waarschijnlijk nu tot stilstand gekomen, terwijl de zeespiegel versneld omhoog gaat. Dit zou de verklaring kunnen zijn van de recente kusterosie. Overigens is op sommige plaatsen ook sprake van zandwinning.